

— показник прямого результату, не прийнятий в розрахунок критерію "Повнота охоплення річним планом діяльності міністерства сфер його відповідальності", в розрахунок даного критерію також не приймається.

Загальна оцінка результативності діяльності органу планування здійснюється за формулою:

$$A = \frac{V \times (X + Y)}{2} \times 100, \quad (6)$$

де А — загальний рівень результативності досягнення та реалізації стратегічних цілей і завдань у відповідній сфері діяльності;

V — коефіцієнт повноти охоплення річним планом сфери діяльності органу планування;

X — коефіцієнт досягнення цілей плану за рік;

Y — коефіцієнт реалізації завдань плану за рік.

На основі порівняння досягнутих значень з оптимальним, робиться висновок про результативність діяльності органу планування. Оптимальне значення для кожного з коефіцієнтів за відповідними критеріями — 95 і більше відсотків.

**Півкова О.С.**

## **ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ОСОБЛИВИЙ СЕГМЕНТ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВ**

*Науковий керівник: завідувач відділу стратегії економічного розвитку, планування та прогнозування Науково-дослідного економічного інституту, к.е.н., доц. Щукін Б.М.*

*Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку України, Київ*

В економіці будь-якої країни є присутнім в якості невід'ємної складової певна її частина, яка не вкладається в рамки чинного законодавства. Це тіньовий сектор.

Якщо для одних країн інструменти ведення бізнесу визнаються громадськістю та законом тіньовими, то, навпаки, для інших ці ж інструменти є звичайним способом взаємодії між економічними суб'єктами і необхідною умовою розвитку економіки всієї країни.

Поширеність тіньової діяльності у вирішальній мірі залежить від загального стану економіки, рівня життя населення та вихідних від держави обмежень. У Україні останніх років, як і в інших країнах колишнього СНД, відзначається прогресуюча динаміка тіньових процесів. Це, насамперед, було зумовлено системним економічною кризою, ускладненням ситуації на ринку праці, що посприяло розвитку самостійної зайнятості та розвитку малого бізнесу, які з'явилися живильним середовищем для зростання тіньових відносин.

Згідно з оцінками податківців, опублікованими під час презентації Концепції реформування податкової системи, обсяг тіньового сектора становить як мінімум 350 млрд. грн. на рік. При цьому цей обсяг, за оцінками фіscalів, розподіляється в такий спосіб: 170 млрд. грн. становить зарплата в «конвертах», 100 млрд. — доходи власників активів — виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на інвалютні рахунки в іноземних банках, 35 млрд. — неофіційні платежі, 45 млрд. грн. — основні засоби, матеріальні ресурси та послуги тіньового сектора.

Очевидно, ці оцінки (менше чверті закладеної в бюджеті прогнозного значення номінального ВВП на нинішній рік — близько 1,5 трлн. грн.) є сильно заниженими. Варто лише згадати, що згідно з останніми опублікованими офіційними урядовими даними частка тіньового сектора в 2010 році становила близько 38% офіційного ВВП, збільшившись після настання кризи більш як на десять відсоткових пунктів. А останні оцінки, наприклад, Світового банку були ще менш оптимістичними — за підрахунками його експертів, частка неформальної економіки в Україні становила близько 50% [2].

Тіньова економіка, що стала невід'ємним структурним елементом господарської системи, чинить на неї свій деструктивний вплив. Нелегальне виробництво товарів і послуг, приховування доходів, оборот неврахованої готівки, відмивання грошей, корупція — все це призвело до загрозливого перетікання грошей з легального сектору економіки в тіньовий. Масштаб, масовість і динаміка тіньових процесів свідчать про наявність не окремих труднощів у реформуванні економіки нашої країни, а про велику проблему, що криється всередині такого інституту, як держава. У зв'язку з цим великого значення набуває розробка національної господарської моделі, в якій масштаби тіньової економіки були б, наскільки це можливо, мінімальні.

Негативні очікування суб'єктів господарювання та макроекономічна нестабільність під час кризи спричинили активізацію відпливу капіталів з легального сектору та зростання рівня тінізації економіки України, який у докризовий період мав тенденцію до скорочення. З одного боку, тіньові економічні відносини пом'якшили кризові впливи. Завдяки таким відносинам суб'єкти господарювання адаптували свою поведінку відповідно до виникаючих ризиків. З іншого боку, високий рівень тінізації об'єктивно призводить до руйнування важелів управління економікою, подальшого розшарування населення, підтримки довіри до влади та гальмування реформ. У зв'язку з цим, скорочення масштабів тінізації економіки є невід'ємною складовою стратегії реформ.

До першочергових урядових заходів, можна віднести:

- комплексне реформування податкової системи;
- дегрегуляцію підприємницької діяльності та сфери ліцензування;
- державну підтримку малого та середнього бізнесу;
- розробку ряду нормативно-правових актів, спрямованих на детінізацію економіки та зайнятості громадян.

До заходів, що спрямовані на запобігання та боротьбі із нелегальною чи напівлегальною економічною діяльністю, можна віднести:

- боротьбу із злочинами економічної спрямованості;
- посилення контролю за цільовим і прозорим використанням бюджетних коштів;
- запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та ухиленню від сплати податків;
- запобігання незаконному відшкодуванню податку на додану вартість тощо.

Загалом необхідно зазначити, що таке явище, як «тіньова економіка», характерне для всіх економік світу. Це означає, що мотиви відходу в «тінь» усюди одинакові, вони різняться лише гостротою їх прояву. Так, рівень тінізації економік розвинених країн є значно нижчим, ніж у країнах, що розвиваються, і це пов'язане із високою довірою громадян до державних інститутів. В умовах переходного періоду в економіці та суспільстві, а також трансформації інституту державного управління (від адміністративно-планового регулювання до управління в умовах ринкових відносин) причини тінізації мають більш гострий прояв, який виражається у високій складовій частині обертання тіньового капіталу в економіці.

Таким чином, економічна нерівність, глобалізація ринків, розвиток електронних та комунікаційних технологій створюють умови для поширення тіньових економічних відносин. Тінізація світової економіки негативно впливає на дієвість важелів

управління національними економіками, дестабілізує світові економічні відносини. Поширення тіньової зайнятості та тінізація фінансових потоків, які визнано детермінантами тінізації світових економічних відносин, посилюють нерівність всередині країн та між ними. Масштаби тіньових фінансових потоків з України свідчать про наявність незадіяних інвестиційних ресурсів для національної економіки, які майже вдвічі перевищують обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну.

Недостатня ефективність міжнародних інституцій та національних органів управління у протидії тіньовій економіці спричиняють її подальше поширення. Незважаючи на загрожуючи масштаби зазначененої проблеми, поки що відсутній цілісний та скоординований між країнами план дій щодо подолання тіньової економіки.

Існуючі програмні документи або стосуються подолання її окремих проявів, зокрема відмивання «брудних» грошей, боротьби з економічною злочинністю тощо, або спрямовані на протидію тіньовій економічній діяльності у масштабах національних економік. Оскільки проблема тінізації вийшла за межі однієї країни, масштаби тінізації глобальної економіки та загрози, пов'язані з її існуванням і поширенням, потребують розробки скоординованої стратегії протидії такому явищу. Останнім часом дослідники зазначають певні позитивні риси у сфері детінізації економіки, які виявляються у наступному:

- вирівненні перепадів у економічній кон'юнктурі (особливо за умов економічної кризи, коли за рахунок перерозподілу ресурсів забезпечується виробництво у тіньовій сфері);
- пом'якшенні певних соціальних суперечностей за рахунок нелегальної зайнятості;
- легалізації тіньового капіталу, який у подальшому обкладається податками.

Тіньова економіка – це настільки ж важливий, наскільки і спірне питання.

В Україні на даний момент залишається гострою проблема корумпованості, нелегального виробництва і збуту продукції, фіктивних угод і грошових операцій. Державне управління економікою країни залишається недосконалім. Неефективна податкова політика веде до зменшення надходжень до держбюджету через розростання тіньового сектора. Нестабільне законодавство відлякує підприємців від легалізації їх діяльності і примушує їх йти в тінь.

Десятки років вивчають тіньову економіку, намагаються знайти способи її регулювання, але нікому ще не вдавалося знайти спосіб її викорінювання.

Тіньова економіка властива більшою чи меншою мірою всім часам і всім країнам.

При розробці державної економічної політики, при складанні статистичних звітів і прогнозів тіньову економіку не можна не враховувати - вона складає близько половини всієї економіки, а її вплив, як позитивне, так і негативне дуже велике.

Однак, законодавство України сприяє «відмиванню» коштів кримінального походження. Деякі положення не тільки не відповідають, але і суперечать міжнародні практиці з цих питань. Деяких законодавчих актів України зобов'язують відповідальніх посадових осіб інформувати правоохранні органи про великомасштабні операції і надавати фінансово-господарські документи на вимогу правоохранних органів, але ці норми носять декларативний характер або посилають до неіснуючого з цих питань чинного законодавства.

Вочевидь, слід внести зміни в чинне законодавство, враховуючи власний і міжнародний досвід. Велике значення має міжнародна узгодженість в законодавстві і державному регулюванні економіки, оскільки часто суб'екти тіньової економіки користуються відмінностями в законодавствах країн для отримання доходу.

Дуже важливою є узгодженість і всередині країни - між різними державними органами. Спільні, цілеспрямовані і своєчасні дії забезпечать ефективність дій по детінізації економіки. Слід не просто легалізувати тіньову економіку, необхідно підвищити ефективність державного регулювання в цілому. Що стосується

«прихованої», тобто дозволеної, але не показуваної економіки, то слід знизити податки, спростити ліцензування. В той же час не можна допускати вседозволеності, знижувати штрафи і пом'якшувати адміністративну та кримінальну відповідальність, щоб не допустити розростання кримінального сектора.

### **Список літератури:**

1. Варналій, Захарій. [http://www.experts.in.ua/fabrika/m\\_politika/news\\_detail.php?ID=98814](http://biblio.knutd.com.ua/cgi-bin/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?LNG=&Z21ID=&I21DBN=BDBF&P21DBN=BDBF&S21STN=1&S21REF=5&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=Актуальні проблеми зміщення потенціалу регіонів України [Текст] / З. Варналій // Банківська справа. - 2004. - N2. - С. 71-84. . - ISSN 1605-2005</a></li><li>2. Електронний ресурс. Режим доступу: <a href=)
3. Бородюк, В. Методы расчета объемов теневой экономики [Текст] / В.Бородюк, А.Турчанов, Т.Приходько // Экономика Украины. – 1997. - № 5. – С. 47-51.
4. Кіржецький Ю. Методичні основи дослідження тіньової економіки в контексті економічної безпеки регіону / Р.Й. Чайковський // Вісник Львівського університету. – 2008. – № 40. – С. 327-330.

**Репін І.І., Мельник О.В., Молчанова І.В.**

### **ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ**

*Науково-дослідний економічний інститут Мінекономрозвитку України, Київ*

Проблема постачання імпортованого природного газу, вартість якого постійно зростає, є однією із самих гострих для української економіки і потребує термінового вирішення. Залежність від імпортованого природного газу призводить до високої питомої ваги палива у тарифах на теплову та електричну енергію, невідповідності тарифів на газ та теплову енергію для населення закупівельній ціні газу. Висока ціна на газ зменшує також конкурентоспроможність вітчизняної продукції на зовнішніх ринках, що поглиблює негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу.

В структурі постачання первинної енергії (див. рис. 1) поступово зменшується частка природного газу – з 44,3% в 2000 р. до 36,9% в 2011 р. за рахунок збільшення використання інших первинних енергоносіїв, в основному атомної енергетики, частка якої збільшилась з 14,3% в 2000 р. до 18,7% в 2011 р. (внаслідок заміщення теплової генерації електричної енергії атомною). Частка імпортованих енергоносіїв в структурі постачання первинної енергії в 2011 році склала 45,9%. Однак зазначені темпи імпортозаміщення енергетичних ресурсів та їх диверсифікації не можуть задоволити завдання досягнення високих темпів економічного зростання.